

Jaunimą „apkrečiame“ sakydami, kad Lietuva – savižudžių kraštas.

D.Pūras

– <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=12370370>

Mindaugas Jackevičius, www.DELFI.lt

2007 kovo mėn. 4 d. 14:32

Vilniaus universiteto Vaikų psichiatrijos ir socialinės pediatrijos centro vedėjas doc. dr. Dainius Pūras žiniasklaidą, aprašančią nepilnamečių savižudybes, ragina būti socialiai atsakinga. Anot jo, publikacijos, tampančios savižudybių vadovėliais arba romantizuojančios pasitraukimą iš gyvenimo, jaunuolius gali pastūmėti savižudybę imituoti. Apie savižudybių aprašymą žiniasklaidoje ir jų poveikį nepilnamečiams - DELFI pokalbis su D.Pūru.

DELFI: Kaip nepilnamečius veikia bendraamžių savižudybių aprašymai?

DELFI (K.Čachovskio nuotr.)

D.Pūras: Apibendrinimų reikėtų vengti - galime kalbėti tik apie tendencijas. Juk žmonės skirtingi, o vaikai, nepilnamečiai – tuo labiau, jie yra labai įvairaus brandumo. Šių laikų problema – akceleracija, paspartinusi protinę, fizinę ir lytinę brandą. O emocijų raida, asmenybės branda vyksta netgi lėčiau, dėl to žmonės yra ilgiau priklausomi nuo tėvų. Paauglystė ir ankstyvoji jaunystė – pakankamai pavojingas tarpas, nes jaunuoliai visai kitaip stipriai subrendę, išskyrus emocinę brandą – gebėjimą daryti savarankiškus atsakingus sprendimus. Ir čia susiduriame su didžiuliu kiekiu informacijos...

DELFI: Ar neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi daranti informacija vienodai veikia skirtingo amžiaus nepilnamečius?

D.Pūras: Apibendrinti negalime, nes galime įsivaizduoti labai kritiškai mąstantį keturioliktmetį, kuris turi dvasinį imunitetą ir gali skaityti bei kritiškai vertinti bet ką, ir galime įsivaizduoti menkiausiai dvasiškai subrendusį aštuonioliktmetį, kuris nekritiškai vertins neigiamą informaciją ir netgi ją imituos (gali pasireikšti prievartos kitų atžvilgiu ar į save nukreiptu aktu).

Jeigu nebrandus paauglys yra dvasinėje krizėje ir perskaito informaciją apie tai, kaip kas nors nusižudė ir publikacijoje aprašyta tiksli savižudybės technologija, tai yra pavojus – net jei tik vieną asmenį tokia informacija tam pastūmėja, yra blogai.

Žiniasklaidai bandome aiškinti apie jų atsakomybę, sakome, kad detalių aprašymas - žaidimas su ugnimi. Aš manau, kad tai turi neigiamą poveikį paaugliams daugiau netiesioginiu būdu skatinant bejėgiškumą, dvasinę apnuodytą aplinką, kurioje mes visi užsikrečiame vienas nuo kito ir jaunimą apkrečiame sakydami, kad nieko gero nebus, kad čia – savižudybių kraštas.

DELFI: Kokį vaidmenį pateikdama minėtą informaciją turėtų atlikti žiniasklaida?

D.Pūras: Aš nepritariu tiems žiniasklaidos kritikams, kurie ją norėtų cenzūruoti labai stipriai – manau, kad žiniasklaida privalo atspindėti tikrovę ir jeigu žmonės Lietuvoje dažnai žudosi, tai negali neatsispindėti. Mes tik norime, kad tas pateikimas būtų socialiai atsakingas, tik reikėtų diskutuoti, ką tai reiškia. Vaikai labiau nei suaugę žmonės pažeidžiami ir gali būti trumpo sujungimo efektas, vadinamas Verterio efektu (elgesio pamėgdžiojimas - DELFI).

Bet aš to per daug nesureikšminčiau, mat jei Lietuvoje po žiniasklaidos publikacijos kada būtų kilęs savižudybių pikas, tai būtų aptikusi statistika. Vakarai startavo anksčiau ir turi didesnę patirtį, pas juos yra gal net nerašyti etika paremti susitarimai.

Gerai pamenu, kad kai nusižudė „Nirvanos“ vadas Kurtas Kobeinas, labai greitai suveikė solidarumas – specialistai kartu su žiniasklaida, žinodami jo populiarumą, labai greitai padarė visą įmanomą prevenciją galimos savižudybių epidemijos bangai. Jo gerbėjų buvo milijonai, ir, pagalvojus, net ir 0,01 proc. nusižudžiusiųjų būtų buvęs labai didelis skaičius.

Tuomet kartu su pranešimu apie jo mirtį buvo išplatinta žinia, kad jis labai nenorėjo, kad kiti taip

nedarytų, ir tai suveikė kaip prevencija, nesigirdėjo savižudybių atvejų. Pas mus tokios atsakomybės trūksta. Profesorė Danutė Gailienė, įdėjusi daug laiko darbui su žiniasklaida, yra prisipažinusi, jog nusivylė to darbo rezultatais – tyrimai parodė, kad jos darbas nedavė efekto - vis tiek žiniasklaidoje savižudybės arba romantizuojamos, arba tiksliai nupasakojamos detalės, tarsi pateikiamas savižudybių vadovėlis. Galbūt tai lemia savininkai, o ne straipsnių autoriai.

DELFI: Kodėl informacija, kuria pranešama apie bendraamžio žudymąsi, nepilnamečius gali pastūmėti į savižudybę?

D.Pūras: Aš lyginčiau čia daugiau su reklamos efektais. Juk rodoma „Marlboro“ reklama su kaubojais suveiks ne taip, kad pamatys vaikas ir bėgs cigarečių - užprogramuojama, kad įvaizdis suveiktų už 10 ar 15 metų. Ir čia panašiai – nereiškia, kad paskaitys straipsnį ir pagalvos – oi, kokia gera mintis, gal ir man nusižudyti. Gali būti ir taip, tačiau tai – ne pagrindinis efektas.

Pagrindinis efektas kyla pašmonėje, ateina per mūsų bejėgiškumo užsiprogramavimą. Žmonės skaitydami patiki ir taip elgiasi. Nuotraukos turėtų veikti dar stipriau už tekstą. Beje, vaikai ir paaugliai linkę suvokti suaugusiųjų pasaulio siunčiamas žinias itin giliai ir jautriai. Gi mūsųose iki šiol linkstama skirstyti žmones į suaugusius ir vaikus, pastaruosius laikant nieko nesuprantančiais.

DELFI: Kokią išeitį matote?

D.Pūras: Norisi ugdyti visuomenę, kad atprastų nuo vien „juodai balto“ arba priežastinio – pasekminio mąstymo. Kai žurnalistai rašo, „Gavęs dvejetą, aštuntokas nusižudė“, lyg tai nieko blogo neparašyta – aštuntokas nusižudė dėl to, kad gavo dvejetą. Tačiau vis tiek užprogramuojama supratimui, kad kaltas mokytojas, parašęs dvejetą. Tas absoliučiai moksliskai neįrodyta – savižudybėje kas įvyko po to, visai nereiškia, kad įvyko dėl to. Gal tai buvo paskutinis lašas, ten buvo keliolika veiksnių prisitvenkę, bet ne jau mokytojams uždrausime rašyti dvejetus?

O esmė ta – primityvus noras išsiaiškinti vienintelę priežastį. Manęs dažnai prašo paaiškinti, kodėl žudosi lietuviai. Jei pateikiu ilgesnį nei 3 sakinių atsakymą, nutraukia – esą pradedi filosofuoti, tai turbūt nežinai. Tuomet kartais pasakau – tai gal dėl to ir žudosi, kad mes atsisakome giliai ir kritiškai analizuoti. Tas noras viską suversti vienam reiškiniui - gal dėl to, kad šalta, gal dėl to, kad tamsu, gal dėl to, kad nuskurdome, gal dėl to, kad posovietiniai...

Teisingesnis atsakymas yra, kad susikaupė per daug rizikos veiksnių vienoje vietoje ir per mažai apsauginių veiksnių. Ir jeigu nors vieną rizikos veiksnių pašalinsime, ar jei sustiprinsime viena apsauginį veiksnių - mes jau keliasdešimt savižudžių per metus išgelbėsime.

DELFI: Kaip turėtų vykti savižudybių prevencija?

D.Pūras: Lietuvoje vis kartojama, kad turi būti vykdoma savižudybių prevencija. Iš tikrųjų, yra baisu, kai valstybė, garsėjanti precedento neturinčia savižudybių epidemija, pavyzdžiui, 2007 metais pamiršo iš gausėjančių biudžeto milijardų skirti lėšų savižudybių prevencijos programoms. Kita vertus – šios programos turi būti ne bet kokios, o efektyvios. Vaikščioti po mokyklas ir sakyti, kad savižudybė negeras dalykas ir raginti nesižudyti yra absoliučiai neefektyvu ir, galbūt, gali moksleivius tik paskatinti.

Aš savižudybių prevenciją įsivaizduoju kaip vaikų ir suaugusiųjų ugdymą kritiškai mąstyti ir patiems priimti sprendimus nekalbant tiesiogiai apie savižudybes. Tai turėtų būti daroma bendromis jėgomis – kartu efektyviai panaudojant ir žiniasklaidą. Mes privalome išsivaduoti iš užsitęsusio pojūčio, jog esame bejėgiai įveikti savižudybių epidemiją.

Griežtai draudžiama DELFI paskelbtą informaciją panaudoti kitose interneto svetainėse, tradicinėse žiniasklaidos priemonėse ar kitur arba platinti mūsų medžiagą kuriuo nors pavidalu be sutikimo, o jei sutikimas gautas, būtina nurodyti DELFI kaip šaltinį.